

ОДНОС ИЗМЕЂУ ПРАВА НА НАКНАДУ ШТЕТЕ ЗА ИЗГУБЉЕНО ИЗДРЖАВАЊЕ У СЛУЧАЈУ СМРТИ ДАВАОЦА ИЗДРЖАВАЊА И ЗАКОНСКОГ ПРАВА НА ИЗДРЖАВАЊЕ

1. Прво питање о којем ћемо говорити односи се на случај када је погинуо законски давалац издржавања, на кога је био дошао ред да даје издржавање, а иза њега је остао макар још један, даљи законски давалац, који је уз то у могућности да издржавање даје (јер без тога законска обавеза издржавања не може ни настати, не може бити активирана). Које право има у овој хипотези оштећени прималац издржавања: право на накнаду штете од лица одговорног за штету или законско право на издржавање према следећем по реду законском даваоцу?

2. Одговор на ово питање одређен је правном природом права на накнаду штете уопште, као и права на накнаду штете за губитак издржавања посебно.

Према општим правилима грађанске одговорности, онај коме је повредом неког правног интереса или субјективног права проузрокована штета има право на накнаду те штете. Настанак овог права не зависи од тога који је конкретно интерес односно право повређено, ни какве су имовинске прилике оштећеног ⁽¹⁾, ни да ли је штетом угрожено оштећениково издржавање, ни да ли он има неког даваоца издржавања који би могао бити обавезан по закону. Општећениково право на накнаду штете није условљено немогућношћу обезбеђења издржавања на други начин, пошто накнада има одштетни карактер — довођење оштећеникове имовине у оно стање у којем би се налазила да је штетни акт изостао. Тако је у случају оштећења односно уништења неке ствари, у случају изгубљене зараде услед неспособности за рад а тако је и у случају губитка издржавања услед смрти даваоца издржавања. Не види се никакав прихватљив разлог да у случају губитка издржавања услед смрти даваоца издржавања буде другачије, пошто изгубљено издржавање представља штету а рента која се досуђује као накнада за губитак издржавања може имати само одштетни карактер. Етиопски грађански законик у свом чл. 2095, ст. 3. изричито прописује да обавеза накнаде за губитак издржа-

---

(1) Али имовинске прилике оштећеног могу утицати на одмеравање износа накнаде. Ближе о томе: Обрен Станковић, Накнада имовинске штете, Износ накнаде код деликтне одговорности, Савез удружења правника Југославије, Београд, 1968, стр. 105. и сл.

зања постоји „чак и ако тужиоци имају сроднике од којих би могли захтевати издржавање.“

Разуме се, уколико из неког разлога оштећеник не би могао да реализује своје право на накнаду штете, он би, као необезбеђен, могао по општим правилима да активира право на издржавање према законском даваоцу који је на реду да даје издржавање.

3. Шта би све значило и чему би водило оно друго могуће схватање, по којем би оштећени примаоца издржавања (при непромењеном чињеничном стању у погледу грађанске одговорности) имао право на накнаду штете тек ако нема даљих законских давалаца издржавања или ови нису у могућности да дају издржавање? То би у крајњој линији водило закључку да је право на накнаду штете уопште (дакле свако право на накнаду штете) условљено немогућношћу да се издржавање оштећеника обезбеди на неки други начин (из средстава самог оштећеника). Другим речима, оштећеник би имао право на накнаду штете ако би то био једини начин да му се обезбеди издржавање. Јер, већ условљавање права на накнаду штете за губитак законског права на издржавање немогућношћу да се издржавање добије од неког даљег даваоца значи у ствари много шире условљавање тога права: немогућношћу да се издржавање обезбеди на било који начин, ни из средстава самог оштећеника, пошто се питање активирања законске обавезе издржавања поставља тек ако је тражилац необезбеђен (и сам убијени давалац постао је обавезан зато што оштећеник нема сопствених средстава, што је необезбеђен; да је у време пресуде обезбеђен он не би имао право на законско издржавање од убијеног даваоца да је овај сада жив, ни на накнаду штете у хипотези кад није жив, ни на законско право на издржавање према даљим законским даваоцима). С друге стране, пошто право на накнаду штете за губитак издржавања несумњиво има одштетни карактер, као и свако друго право на накнаду штете, онда би се морало поступити на исти начин са сваким другим правом на накнаду штете: условилан га немогућношћу обезбеђења издржавања на други начин (ни из средстава самог оштећеника ни издржавањем од неког законског даваоца). Не види се зашто би се у истим случајевима поступало различито. И тако, оштећеник коме је уништена нека ствар или проузрокован губитак зараде услед неспособности за рад не би имао право на накнаду штете ако би његово издржавање било обезбеђено на други начин: преосталом зарадом у случају делимичног губитка радне способности, приходима од имовине, од продаје покретних и непокретних ствари, издржавањем од законског даваоца. То би био поредак ствари потпуно различит од оног који данас влада у материји грађанске одговорности и право на накнаду штете променило би своју природу: уместо одштетног добило би алиментациони карактер.

4. Дакле, да још једном поновимо: оштећениково право на накнаду штете за губитак издржавања настаје по општим правилима грађанске одговорности, без обзира што евентуално има даљих законских давалаца који би с обзиром на своје имовинске прилике могли давати издржавање. Додајмо да се овако настало право на накнаду штете не може кумулирати са законским правом на издржавање према даљим законским даваоцима. Једном настало, оно као и свако друго субјективно грађанско

(имовинско) право улази у имовину оштећеника, утапа се у њу. Са наше тачке гледања — издржавање оштећеника и остваривање његовог законског права на издржавање — имовина је недељива. Све док је лице у питању обезбеђено, док има сопствених средстава — без обзира од којег елемента имовине — не постоји битна претпоставка за настанак законског права на издржавање (ни према првом по реду ни према даљим даваоцима издржавања).

5. Да се сада позабавимо хипотезом у којој постоје дужници — даваоци издржавања истог ранга. Иако се између лица која сачињавају листу законских давалаца успоставља редослед по којем дају издржавање, постоје дужници-даваоци који у обавезу ступају истовремено, као дужници истог ранга. Тако су дужници истог ранга родитељи према детету, деца према родитељима, унучад према деди односно баби, бабе и деде према унучету, браћа и сестре према брату односно сестри. Кад погине један од више дужника истог ранга који су давали издржавање, какав је положај оштећеника и преосталих (преосталог) дужника истог ранга: да ли обавеза погинулог даваоца прелази на остале дужнике истог ранга (који би у том случају имали право на накнаду штете према лицу одговорном за смрт погинулог даваоца, за износ онога што би давао погинули) или обавеза преживелих давалаца остаје у свему иста као раније, с тим што прималац издржавања има право на накнаду штете према одговорном лицу?

6. Одговор зависи од правне природе обавезе дужника истог ранга, од тога да ли је она подељена или солидарна. Ако је подељена, судбина обавезе сваког дужника је независна у односу на друге и не утиче на њих а то на нашем плану значи да у случају смрти једног од давалаца оштећеник нема право да део издржавања који је он давао сада тражи од осталих давалаца, него само може да тражи накнаду штете од одговорног лица.

Наши правни писци праве разлику: кад се као даваоци појављују родитељи, обавеза је (према мишљењу које неки прихватају) солидарна⁽²⁾, што је за повериоца (дете) повољније; у осталим случајевима обавеза поверилаца истог ранга је подељена (свако може бити тужен само за део сразмеран његовим могућностима). Што се тиче наше судске праксе, у пресудама до којих смо могли доћи, тужиоцу (оштећеном примаоцу издржавања) се досуђује накнада штете од лица одговорног за штету. Нисмо наишли на случајеве у којима преостали дужник, који је истог ранга са погинулим, остварује регресни захтев према штетнику.

Примера ради ево једне пресуде Окружног суда у Сремској Митровици, донете у случају у којем је погинуло једно од четворо деце давалаца издржавања:

---

(2) Војислав Бакић: Породично право, пето, измењено и допуњено издање, Савремена администрација, Београд, 1971, стр. 323—324 (№ 324); Андрија Гамс: Брачно и породично имовинско право, Научна књига, Београд, 1966, стр. 117 (№ 399). По Бакићу солидарност се може извести из израза „заједно“ и „споразумно“ (чл. 2, 6. и 12. ОЗОРА) а такође и из специфичности ове обавезе у односу на друге законске даваоце. Гамс се ослања на чл. 8. Закона о имовинским односима брачних другова НР Србије.

„Како тужитељи немају средства за живот а неспособни су за рад, то према чл. 32, 33. и 36. Основног закона о односима родитеља и деце, деца су дужна издржавати своје родитеље, па би и покојни С. био дужан доприносити за издржавање својих родитеља. У конкретном случају штета се огледа у изгубљеном издржавању од стране покојног С., па је суд имајући све то у виду усвојио захтев за издржавање у целости и туженог обвезао да тужитељима на име издржавања плаћа месечно за сваког по четрдесет нових динара. Како тужени имају четворо одрасле деце а сва деца су дужна да доприносе за издржавање својих родитеља, то износ од четрдесет нових динара колико тужитељи сматрају да су оштећени смрћу сина С. је минималан износ и свакако да би њихов покојни син морао толико давати за издржавање својих родитеља, обзиром на садашње економске прилике” (3).

У истом смислу формирана је судска пракса у хипотези кад се као даваоци издржавања појављују родитељи. Разуме се, питање се поставља само кад су издржавање давали и отац и мајка а не и у случају кад је издржавање давао само покојни родитељ (у којем случају други родитељ често и сам тражи накнаду за губитак издржавања, паралелно са дететом). Ево илустрације ради једне пресуде Врховног суда Србије:

„При одмеравању висине издржавања Врховни суд је у смислу чл. 212. Закона о парничном поступку нашао да би сума од 100 нових динара сваком детету била одговарајућа претрпљеној штети, с тим што је суд имао у виду да и отац одваја одговарајући део прихода за њихово издржавање” (4).

7. Једно могуће објашњење за овакву праксу било би у томе да по схватању судова ни обавеза родитеља да издржавају децу није солидарна. Та солидарност уосталом није нигде изричито прописана законом, што је иначе потребно за солидарност. Извесну подршку, уз ослонац на штуре и неодребене текстове, има међу правним писцима (мада се и код њих често сливају у једно) интерпретације текстова и расправљање *de lege ferenda*. Друго могуће објашњење за праксу судова било би у томе што и по правилима о солидарној одговорности оштећени може да бира: или накнаду штете за издржавање које је давао погинули родитељ (у ком случају се положај другог солидарног дужника не мења), или извршење целе обавезе од другог солидарног дужника, у којем случају овај има право да тражи накнаду од штетника за износ који би у међусобном коначном обрачуну долазио на погинулог, даваоца издржавања. Па како се овде као оштећеник редовно појављује малолетно лице које своје право на накнаду штете остварује преко законског заступника — другог родитеља, законски заступник у вршењу права оштећеног бира пут који је

(3) Пресуда Окружног суда у Сремској Митровици П 880/65 од 18. јануара 1966. године. — Из архиве Окружног суда у Сремској Митровици.

(4) Пресуда Врховног суда Србије Гж 55/71. од 10. новембра 1971. године. — Из архиве Врховног суда Србије.

У истом смислу може се навести и пресуда Врховног суда Босне и Херцеговине Гж 1470/66. од 29. маја 1967. године, донета у случају у којем је отац био у радном односу а погинула мајка домаћица, која је за издржавање доприносила радом у кући (Збирка судских одлука, Књига XII, Свеска 3, одлука бр. 333).

за њега самог краћи: накнада штете од лица одговорног за смрт другог родитеља. Тиме се усталом интереси детета ништа не крње, јер по основу накнаде добија оно што губи изостанком доприноса за издржавање који је давао погинули родитељ, а ако се право на накнаду штете не би могло остварити, цело издржавање пада на терет другог родитеља (као што на један општи начин бива активирано право на издржавање према даљем даваоцу ако је због инсолвентности штетника неостварљиво право на накнаду штете за изгубљено издржавање, пошто је оштећеник сада необезбеђен).

8. Најзад, остаје да расправимо и трећу хипотезу: ону у којој је издржавање давао неко ко по закону није био на то обавезан. Овде остављамо по страни случај кад је фактички давалац био на основу уговора обавезан да даје издржавање. Ако на фактичком даваоцу лежи уговорна обавеза издржавања, онда прималац издржавања нема право на накнаду штете у случају смрти онога ко би у одсуству ове уговорне обавезе био дужан да издржавање даје по закону, јер (пошто је био обезбеђен на другој страни) није испуњавао услове да по закону тражи издржавање. Али ако на фактичком даваоцу није лежала уговорна обавеза, да ли у случају смрти номиналног законског даваоца (оног на кога би по закону био ред да даје издржавање) поверилац издржавања има право на накнаду штете?

Овде ваља разликовати у зависности од тога због чега је овакво лице давало издржавање, из каквих односа произилази то издржавање. Могуће је да је законски обавезно лице занемарило своју обавезу и да фактички давалац иступа као незвани вршилац туђих послова, у којем случају он има право на накнаду трошкова по чл. 40. ОЗОРД. Овде право на накнаду штете постоји. А може бити да трећи иступа без намере да врши регрес према законски обавезном лицу: чини поклон или њему или примаоцу издржавања. Ако је поклон чињен законски обавезном лицу, онда ће у случају његове смрти постојати право издржаваног на накнаду штете, пошто ће поклон изостати за будућност те се враћамо општим правилима (која постоје за случај кад је издржавање давао онај ко је по закону био обавезан). Ако је издржавање давао као поклон примаоцу издржавања, онда решење питања зависи од тога да ли ће се издржавање продужити и у будућности или неће. Ако ће се издржавање продужити и у будућности, право на накнаду штете према одговорном лицу не постоји, јер оштећеник као обезбеђен не би имао ни право на законско издржавање према погинулом. А о томе да ли ће се издржавање продужити и у будућности не могу се у присуству живог даваоца правити претпоставке на основу тога како је издржавање давано у прошлости, ма како редовно и ма како дуго⁽⁵⁾. На основу фактичког давања, без намере правног обавезања не може се стећи право на издржавање: прималац не може издржа-

---

(5) Другачије је у хипотези кад се тражи накнада штете за губитак издржавања услед смрти самог фактичког даваоца, оног који је издржавање фактички давао али на то није био правно обавезан. Овде фактичког даваоца више нема, фактичко издржавање је већ изостало и то дефинитивно и о томе да ли би се издржавање продужило у будућности може се судити

вање изнудити против воље фактичког даваоца, који издржавање може ускратити у сваком тренутку. Из свега тога произилази закључак да ће примаоцу издржавања бити ускраћено право на накнаду штете према одговорном лицу само ако фактички давалац изричито и у форми која се тражи за поклон, изјави да ће издржавање давати и даље, другим речима ако се правно обвеже.

Др Обрен Д. Станковић

РЕЗЈУМЕ

Отношение между правом на возмещение убытков вследствие прекращения получения содержания после смерти лица, уплачивавшего содержание, и законным правом на получение содержания

Автор отдельно рассматривает три гипотезы.

Первая — при которой по вине причинителя вреда наступила смерть лица, уплачивавшего содержание, после которого осталось хотя бы еще одно лицо, обязанное по закону и обладающее достаточными средствами выдавать содержание. По этой гипотезе потерпевшее лицо, получавшее содержание, не располагает правом предъявить требование о выплате ему содержания от другого лица, также обязанного по закону уплачивать содержание. Он имеет право на возмещение убытков вследствие прекращения выплаты содержания. В то же время возникшее в таком порядке право на возмещение убытков (за возникновение которых действительны общие положения о гражданской ответственности) не может быть куммулировано с правом предъявления лицам; уплачивающим содержание по закону, требования о доставлении ими содержания.

Второй является гипотеза, по которой было лишено жизни одно из нескольких лиц, уплачивающих содержание по одному и тому же основанию (обязанных по закону одновременно выплачивать содержание). С точки зрения югославской теории и практики потерпевший в данном случае не имеет право долю содержания, ранее получаемую от погибшего лица, требовать от остальных лиц, уплачивающих содержание. Ему принадлежит лишь право требовать возмещение убытков от виновного лица. В теории господствует точка зрения, по которой второе правило применимо в случае, если лицами, обязанными по одному и тому же основанию уплачивать содержание, являются родители, так как их обязательства является солидарным.

Третья гипотеза — по которой было лишено жизни лицо, которое по закону уплачивало содержание, в то время как фактически содержание уплачивало другое лицо, которое юридически не было обязано (ни по закону ни по договору) выдавать содержание. В данном случае лицо, получающее содержание, имеет право на возмещение убытков, кроме случаев, когда лицо, фактически уплачивающее содержание, специально и в форме, установленно для дарения, заявил о желании и в дальнейшем уплачивать содержание, другими словами, если юридически обязуется выдавать содержание.

само на основу прошлости (односно на основу познатих чињеница до дана смрти даваоца издржавања). Иначе, начелно говорећи, накнаду штете могуће је досудити и у овој хипотези, јер је за настанак права на накнаду штете довољна и повреда легитимног интереса (другим речима није неопходно да је штета последица повреде субјективног права).

SUMMARY

The relation between the right to amends of damages for lost maintenance in the case of death of the donor of maintenance and the juridical right to maintenance

The author separately examines three hypothesis.

The first is the one in which the death of the juridical donor of maintenance was caused by culpability of the damaged part, but was left behind at least one other juridical donor which is capable of giving maintenance. In this case, the damaged receiver of maintenance does not have the right to demand maintenance from the next juridical donor, but has the right to amends of damages for the lost maintenance. At the same time, the right to amends originated in this way (general regulations of civil responsibility are valid for such cases) can not be cumulated with the right to maintenance towards the juridical doners of maintenance.

The second hypothesis concerns the case in which one of few debtors of the same level (who according to law pay maintenance simultaneously) gets killed. According to the point of view of the Yugoslav theory and experience, in such cases, damaged part does not have the right to demand from other debtors of the same level, the part of maintenance that was given by the killed donor, but can only ask for the amends of damage from the responsible part. In theory the general opinion was that the second regulation is valid for a case in which the debtors of the same level are parents, as according to this opinion parents duty is solidary.

The third hypothesis is the one in which the nominal juridical donor gets killed, but the maintenance in fact was given by another person, who does not have legal (nor juridical nor stipulated) duty of giving maintenance. In this case the receiver of maintenance has the right to the compensation of damage, except if the effective donor explicitly and in the form of a gift declares that he will continue giving maintenance, in other words if he juridically binds himself to giving maintenance.

RÉSUMÉ

Le rapport entre le droit à la réparation des dommages pour cause de perte de la pension alimentaire en cas de décès de la personne qui fournit les aliments et le droit légal à la pension alimentaire

L'auteur étudie séparément trois hypothèses.

La première hypothèse est celle dans laquelle c'est par la faute de l'auteur du dommage que la mort de la personne qui fournit les aliments s'est ensuivie, même si après sa disparition une personne est encore restée qui est tenue par la loi à l'obligation alimentaire et qui a la possibilité de fournir les aliments. Dans cette hypothèse la personne qui a subi le dommage et qui reçoit les aliments n'a pas le droit de demander les aliments à la personne légale qui sournit les aliments suivante, mais elle a le droit à la réparation des dommages pour la perte de la pension alimentaire. En même temps le droit à la réparation des dommages qui a ainsi pris naissance (pour la réalisation duquel sont valables les règles générales relatives à la responsabilité civile) ne peut pas être cumulé avec le droit à la pension alimentaire à l'égard des personnes qui sont tenues par la loi à fournir les aliments.

La deuxième hypothèse est celle d'après laquelle une ou plusieurs personnes on été tuées qui sont tenues à fournir les aliments et qui étaient débiteurs dans la même proportion (qui d'après la loi fournissent les aliments simultanément). D'après le point de vue sur lequel se son placées la théorie et la pratique yougoslaves das un teh cas la personne qui a subi

le dommage n'a pas le droit de demander la part de la pension alimentaire qu'elle recevait de la personne qui a été tuée aux autres personnes qui fournissent les aliments dans la même proportion, mais elle peut seulement demander la réparation du dommage subi de la personne responsable. Dans la théorie l'opinion est soutenue selon laquelle la deuxième règle est valable lorsque les parents appaissent comme débiteurs dans la même proportion, parce que d'après cette opinion l'obligation des parents est solidaire.

La troisième hypothèse est celle dans laquelle la personne légale nominale qui fournit les aliments a été tuée et que c'est une autre personne qui fournit effectivement les aliments, cette personne n'étant pas obligée juridiquement (ni par la loi ni par contrat) à fournir les aliments. Dans ce cas la personne qui reçoit les aliments a droit à la réparation des dommages, excepté si la personne qui fournit effectivement les aliments a déclaré expressément et dans la forme requise pour le don qu'elle continuera à fournir les aliments, en d'autres termes si elle s'oblige juridiquement qu'elle fournira la pension alimentaire.